

Nasilje u obitelji

Nasilje u obitelji kompleksna je pojava i zasigurno jedna od najosjetljivijih tema za koju opća društvena osuda i javni interes suzbijanja postoje, ali se ipak o njemu još uvijek nerado govori, često se prikrija, prešućuje ili mu se umanjuje važnost.

Nasilje u obitelji nema jednostavno shvatljive niti lako mjerljive uzroke nastanka, nije svojstveno određenom društvenom sloju, spolu ili stupnju obrazovanja. Objedinjuje široki spektar pojava, osim fizičkog, seksualnog, ekonomskog i psihičkog nasilja među partnerima, podrazumijeva i nasilje nad djecom, starijim i nemoćnim osobama te osobama s posebnim potrebama. Ostavlja dalekosežne posljedice i nerijetko rađa novim nasiljem, stvarajući time začarani krug.

Na Visokoj policijskoj školi krajem studenoga, dan prije Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, u organizaciji već tradicionalnih partnera i suradnika, Zaklade Hanns Seidel, Ministarstva unutarnjih poslova i Visoke policijske škole, održana je bavarsko-hrvatska konferencija "Nasilje u obitelji – pravna regulativa, policijska praksa i organizacijski modeli", na kojoj su izlagali bavarski i hrvatski stručnjaci.

Mada je cilj konferencije bio usporediti bavarske i hrvatske modele postupanja nadležnih službi, usporediti zakonsku podlogu i mogućnosti koje ona pruža pri provedbi nužnih mjera naspram počinitelja i pružanja potrebnih vrsta pomoći njegovoj žrtvi ili žrtvama, motive organizacije konferencije ipak treba razmatrati kroz prizmu aktualne reorganizacije sustava unutarnjih poslova, jer je kao osnovna svrha razmjene iskustava i praksi, predložena potreba za pronalaženjem novih, učinkovitijih međuresornih organizacijskih modela postupanja.

Gradansko-pravna zaštita kao prioritet

Načela i važnost bavljenja ovom kompleksnom i sveprisutnom vrstom nasilja, istaknuli su u svojim pozdravnim govorima, svaki s aspekta vlastite institucije, v. d. glavnog ravnatelja policije **Zvonimir Vnućec**, **Aleksandra Markić Boban** iz Zaklade Hanns Seidel, **Arne Hartig**

iz Veleposlanstva SR Njemačke u Zagrebu i načelnik Policijske akademije **Želimir Radmi-
lović**, dok je brojni auditorij sastavljen od predstavnika policije, sudova, pravobraniteljstva,
nevladinih udruga, sveučilišta i medija, s građansko-pravnom zaštitom od nasilja u obitelji i
uhoda, statistikom i policijskim mjerama koje se poduzimaju u Bavarskoj, upoznala po-
vjerenica policije za žrtve nasilja iz Policijske uprave Schwaben Nord **Sabine Rochel**.

Za razliku od naših, u njihovim je propisima težište na građansko-pravnoj zaštiti, a
tijela regionalne i lokalne uprave su aktivnija u davanju svog obola problematici. U tom je
kontekstu Sabine Rochel detaljno objasnila specifičnost *Zakona o građansko-pravnoj zaštiti
od nasilja u obitelji, uhođenja i uznemiravanja*, koji je na snazi od 2002. godine. Prioritetno
područje djelovanja mu je zaštita žrtava i pružanje potrebne pomoći izvan policijskog po-
stupanja, a specifičnost predstavlja i to da žrtva *zahtjev za zaštitom* podnosi pred obiteljskim
sudom. Stoga navedeni zakon spada u građansko, a ne kazneno pravo, i na vrlo jednostavan
i nedvosmislen način, kroz svega četiri članka, jasno propisuje načine postupanja prema na-
silniku s jedne, i žrtvi s druge strane. No, najveća mu je posebnost što objedinjuje obje grane
prava, jer povreda ili neizvršenje propisanog ovim *građanskim* zakonom predstavlja kazneno
djelo.

Opisala je primjer policijskog postupanja i pritom obrazložila konkretne mjere koje
policija ovim Zakonom može poduzeti. Pri policijskoj intervenciji zbog nasilja u obitelji, u
Njemačkoj je pravilo da nasilnik, neovisno o spolu, odmah mora napustiti zajednički dom i
policiji predati ključeve. Upravo temeljem ovog Zakona policija ima mogućnost izdati mu
zabranu ulaska u zajednički stambeni prostor do 14 dana, zabranu kontaktiranja žrtve osob-
no ili preko drugih osoba i pojavljivanje u njezinom neposrednom okruženju, domu ili na
radnom mjestu. Navedene mjere žrtvi ostavljaju dovoljno vremena da pred sudom ishodi
rješenje o tome, a u svrhu pružanja pomoći izvan policijskog postupanja, žrtvi se temeljem
rješenja može na najviše šest mjeseci dodijeliti i pravo korištenja zajedničkog doma, neovi-
sno o tome je li nasilnik vlasnik ili najmoprimac.

Mjera proaktivnog savjetovanja

Prva mjera koju policija poduzima na mjestu događaja jest razdvajanje supružnika i njihovo
zasebno ispitivanje, pazeći da ih ispituju osobe istog spola. Uz opisane mjere prema nasilni-
ku, žrtvu se upućuje na način zaštite i savjetovanja. Ona sama obrazlaže što želi, što s obzirom
na emotivno-psihičko stanje u kojem se u tom trenutku nalazi zna biti izuzetno teško. Stoga
u svakoj policijskoj postaji postoji barem jedan specijalizirani službenik za nasilje u obite-
lji, na posebnim seminarima sustavno educiran o nastanku, razvoju, predvidljivom tijeku i
oscilacijama nasilja u obitelji i potrebnim komunikacijskim vještinama, koji žrtvi olakšava
artikulaciju. Prošle je godine u Bavarskoj uvedena posebna mjera proaktivnog savjetovanja,
o čemu policijski službenici žrtvu obavezno moraju informirati. Posebnost te mjere je što
žrtvi umanjuje dodatnu traumu i moguću sekundarnu viktimizaciju u daljnjem birokratskom
postupku pred nadležnim tijelima, uzrokovanu jezičnom i stručnom barijerom zbog nepozna-
vanja pravne terminologije i procedura. Policijski službenici joj stoga obavezno nude potpi-
sivanje suglasnosti da specijalizirano savjetovalište u roku od najviše tri dana kontaktira nju,
a ne da se ona sama u ovakvim delikatnim trenucima mora baviti pronalaženjem adekvatne
vrste pomoći. Stručni kadrovi savjetovališta pripremaju žrtvu kako pred nadležnim sudom

ishoditi rješenje o onome što uistinu želi, upoznavajući je pritom, na njoj primjeren način, sa svim opcijama, načinima provedbe, posljedicama za partnera, ali i nju u slučaju nepridržavanja rješenjem propisanog. Na taj se način procedure ubrzavaju i uvelike pomažu da žrtva pred obiteljskim sudom, nakon kulminacije nasilja i donošenja početnih odluka u prisutnosti policije, razumijevajući što čini poduzme iduće željene korake.

Cijela priča ovakve vrste zaštite i pomoći žrtvi, koja prije svega pokazuje razinu osviještenosti njemačkog društva za potrebu kvalitetne umreženosti svih nadležnih institucija, započinje u onim početnim, trenucima punim tenzije, kada se policijski službenici, isključivo vlastitom umješnošću i razinom empatije, uspijevaju probiti do žrtve koja potpisuje suglasnost za poziv savjetovaništa. Pritom nesumnjivo do punog izražaja dolazi upravo potreba sustavne edukacije policijskih službenika za tu problematiku.

Policijske taktike postupanja

Drugi gost predavač iz Bavorske, **Robert Maschke**, voditelj Operativno-komunikacijskog centra policije, govorio je o funkcioniranju zajedničkog sučelja svih hitnih službi u Bavorskoj, o načinima prijenosa podataka do, za pojedini slučaj, relevantnih službi te o policijskom postupanju pri nasilju u obitelji, potkrijepivši teorijski prikaz raščlambom četiriju mogućih modela postupanja u zavisnosti od reakcije nasilnika, od surađivanja s policijom do prijetnji ubojstvom žrtve. Težište mu je bilo na objašnjenju taktike postupanja, a ne obrade slučaja. Ključna razlika je što se intervencije vode centralno i sve informacije idu preko operativnog centra policije. Drugim riječima, nisu policijske postaje te koje alarmiraju ophodnje, već cijelu intervenciju vodi operativni centar, čiji voditelj smjene rukovodi i ophodnjama. Voditelja smjene nakon odrađenog ophodnje povratno informiraju, što ubrzava proceduru.

Pri rutiniranim intervencijama, bez izvanrednih okolnosti, referent u operativnom centru prema ustaljenom obrascu pitanjima pokušava doznati što više relevantnih podataka kako bi se u startu uz ophodnju na intervenciju uputile i ostale potrebne službe, koje na mjestu događaja među sobom dogovaraju taktiku postupanja, uvažavajući prioritete djelovanja temeljem dotad prikupljenih informacija i saznanja o tijeku događaja. Ophodnja nasilniku uručuje pisani nalog, koji sadržava popis onoga što on ne smije činiti, dok žrtva istodobno dobiva pisane upute što sve može poduzeti i mogućnost potpisivanja suglasnosti za poziv specijaliziranog savjetovaništa. Voditelj smjene u centru provjerava je li postupanje bilo propisno, službenici iz ophodnje sastavljaju izvješće i prosljeđuju ga zbog daljnje obrade referentu, koji ima pristup i svim snimkama, što se, po potrebi, koristi i pred sudom u daljnjem postupku.

Mjera zabrane kontaktiranja žrtve kao doprinos smanjenju sukoba

U slučaju da počinitelj ne želi mirno predati ključeve stana i poslušati policijske službenike, određuje mu se pritvor, gdje se nakon njegovog smirivanja ili otrežnjenja, procedura nastavlja tamo gdje je stala, odnosno uručuje mu se pisani nalog – zabrana prilaska i kontakata. Mogućnost privremenog pritvora i izricanja zabrane prilaska postojala je i prije, no uz to

je koegzistirao i problem da se počinitelj nakon pritvora vrati kući i sve počinje ispočetka. Ono što u Bavarskoj predstavlja relativnu novost jest mjera zabrane kontaktiranja žrtve, koja pridonosi tome da se sukobi nakon takve intervencije uistinu reduciraju, što je za policiju izuzetna prednost.

Profesionalac specijaliziran za vođenje intervencija

U kompliciranijim slučajevima, koji uključuju mogući bijeg počinitelja s mjesta događaja, u intervenciju se, kao voditelj, uključuje tzv. ADL, službenik višeg ranga, koji vodi, organizira tijek i kontaktira sa žrtvom radi dobivanja informacija o mogućoj trenutnoj lokaciji počinitelja, ne ulazeći pritom u prošlost odnosa, čime se razlikuje od ispitivanja referenta za nasilje u obitelji. ADL je zadužen i za raspisivanje potrage. Riječ je o rutiniranom profesionalcu, specijaliziranom isključivo za vođenje intervencija, kojem je iz tog razloga lako formirati tim ljudi sastavljen od svih, za situaciju potrebnih profila stručnjaka. Ako dođe do eskalacije, primjerice muškarac zatoči bivšu djevojku i prijeti njezinim ubojstvom, operativni centar odmah na teren šalje ADL-a, u ovakvom slučaju kao voditelja prve faze intervencije. Zbog velike opasnosti za život žrtve uključuje se i voditelj smjene koji osobno vodi slučaj i istodobno informira službenika najvišeg ranga te brine o formiranju nove interventne skupine za drugu fazu, koja će preuzeti i strukturirati policijske snage odgovarajući za sve intervencije koje iz hitnih prerastaju u dugotrajne, koje uključuju taoce i zahtijevaju angažman specijalnih jedinica.

Početni je cilj umiriti sukob, sniziti tenzije i osigurati područje te ADL na terenu brine o *smrzavanju* situacije do dolaska tima za drugu fazu intervencije. Nakon dolaska tima, ostatak policijskog postupanja jednak je, no ključno je da ADL ostaje prisutan na terenu kao pomoćnik novog voditelja intervencije, radi sprečavanja gubitka dotad prikupljenih informacija koje se mogu pokazati presudnima, a u startu su se činile irelevantnima. S obzirom na to da je profesionalac za vođenje intervencija, ADL je voditelju druge faze od ključne pomoći za određivanje daljnjeg tijeka postupanja.

Toleriramo li nasilje prešutno?

Nakon detaljnog opisa bavarske prakse u taktici i postupanju na terenu, hrvatski su predavači problematiku predočili na uopćeniji način. Prof. dr. sc. **Duško Modly** u svom je predavanju generalno propitkivao operativne propuste policije u radu na suzbijanju nasilja u obitelji. Suvremena društva postaju apatična, mire se s nasiljem općenito, pa tako i s nasiljem u obitelji, prihvaćajući ga kao dio svakodnevice. Stoga se i naziru propusti u policijskom postupanju vezani uz nemar, komoditet i neznanje, te su, kaže Modly, u provedbi svi skloni rutini i šablوني, dok je u ovakvim slučajevima izdiferencirani pristup prijeko potreban. Podsjetio je kako rad policije komplicira činjenica da se pred njih svakodnevno stavljaju nove obveze, s istodobnim gubitkom ovlasti, što dovodi do kontradikcije. Također ističe kako delikti nasilja u obitelji od prve faze pa do procesa kriminalističkog istraživanja traže sudjelovanje stručnih osoba, ali problemi koji se pojavljuju u ovom segmentu jesu da stručnih osoba ili nema, ili

nisu na raspolaganju, ili ih se ne može platiti.

Smatra se da su Bavarci odlično riješili problem postupanja policije u nasilju u obitelji, za koje su otkrivačko-dokazne radnje i utvrđivanje potrebnih elemenata izrazito komplicirane i teške, pogotovo u incestu i lažnom optuživanju, za što je potrebno veliko znanje, s obzirom na to da sve u konačnici ovisi o procjeni policijskog službenika. Nažalost, nije rijetka situacija da policijski službenici koji interveniraju nemaju dovoljno stručnog znanja, niti interesa za njegovo stjecanje. Pritom je prisutna i komunikacijska barijera, zanemaruje se činjenica da nisu svi stručnjaci te se s akterima nasilja u obitelji najčešće ne zna komunicirati terminološki primjereno. Napomenuo je i kako naša policija nije sklona preventivnom uhićenju počinitelja, ne vodeći računa o mogućoj eskalaciji, dok je bavarska primjereno participirala u ovaj aspekt problema, što umanjuje mogućnost njenog javnog prozivanja u slučaju negativnih posljedica.

Zaključuje kako je dinamika postupanja tijela represije ponekad neadekvatna, čime se razbija kredibilitet žrtve, koja se u postupku tretira na neprimjeren način, odbijajući time druge žrtve od prijave nasilja, što rezultira velikom tamnom brojkom. Naposljetku ističe potrebu postavljanja pitanja uvažavaju li država, društvo i tijela postupka privatnost i intimu obiteljskog kruga premalo ili pretjerano, bave li se institucije emotivnom stranom žrtve, daje li se u pravosudnom dijelu opravdanje počinitelju i uzimaju li se olakotne okolnosti previše u obzir, čime se nasilje prešutno tolerira?

Djeca su uvijek žrtve

Zamjenica pravobraniteljice za djecu, mr. sc. **Maja Gabelica Šupljika**, osvrnula se na zaštitu djeteta od nasilja u obitelji iz perspektive nezavisne institucije za zaštitu dječjih prava, tijela nadzora nad primjenom dokumenata, koje pokušava otkriti koje su slabosti u društvu u odnosu na zaštitu djece i upozoriti na njih raznim vrstama pritiska, a čije se ovlasti svode na preporuke, upozorenja, prijedloge i zakonske inicijative.

Povezujući temu konferencije s nadležnošću institucije iz koje dolazi, naglasila je kako je nasilje u obitelji, nad odraslima i među partnerima teško odvojiti od nasilja nad djetetom, bilo ono direktno ili samo u vidu situacije kad dijete svjedoči i biva izloženo nasilju među odraslima. Bilo kako bilo, djeca su uvijek žrtve. Ne samo kada su izravno izložena fizičkom, psihičkom i spolnom zlostavljanju, već i kada svjedoče takvom zlostavljanju, a istraživanja pokazuju da odrastaju pod određenim rizikom da i sami postanu nasilnici ili da budu rizičnog, nasilničkog ponašanja. Nasilje nad djecom je i dalje jedno od najsnažnijih direktnih ugrožavanja prava djece u Europi. Istraživanja pokazuju da se više od 80 posto nasilja nad djecom događa u kući, a nasilnici su oni koji o njima brinu i koji im trebaju pružati sigurnost. Navela je da su nasilje u obitelji i problemi koji proistječu iz obiteljskih odnosa prvi po rangu prijava pravobraniteljici. Najčešće ga prijavljuju roditelji, češće majke, a tek tri po eventualno četiri slučaja godišnje prijavljuju sama djeca.

Možemo raspravljati zašto je prijava tako malo, ističe Gabelica Šupljika, pitajući se imaju li ljudi uopće povjerenja u institucije i upozoravajući na to da ih činjenica što barataju malom, niskom brojkom ne impresionira, jer su svjesni velike, tamne brojke u pozadini.

U svom predavanju, zamjenica pravobraniteljice za djecu pobrojila je i zakonodavni

okvir u Hrvatskoj, razne mitove i predrasude o nasilju u obitelji, stavove prema tjelesnom kažnjavanju, koje se još uvijek vrlo često u našem društvu smatra opravdanim, bez obzira što spadamo u jednu od 53 zemalja svijeta koje su ga radi zaštite djece regulirale kao zabranjeno. Naposljetku je napomenula i kako međunarodne preporuke Hrvatskoj naglašavaju da država nije dovoljno učinila u stvaranju uvjeta za sigurnije odrastanje djece u okviru obitelji.

Rješavanje nasilja odgovornost je cijelog društva

Posljednji predavač, **Bono Rajić**, ovlašten za obavljanje poslova voditelja Službe za odnose s javnošću MUP-a zaključno je usporedno analizirao hrvatski i bavarski model postupanja pri ovoj vrsti nasilja te organizaciju operativnih centara obiju policija. Za kraj je naveo da bi teret rješavanja nasilja u obitelji trebalo pravednije rasporediti na sve dijelove društva, što bi u konačnici predstavljalo uštede i efikasnije rješavanje problema u svakom pogledu, ekonomskom, socijalnom, zdravstvenom, ... Smanjenju troškova pridonijelo bi i smanjenje broja rukovoditelja, a svrsishodno bi bilo i rasterećenje operativnih dežurstava postaja centralnim vođenjem intervencija na razini policijskih uprava, te horizontalnim i vertikalnim povezivanjem rada policije, završio je Rajić.

Sličnosti i razlike postupanja

Konferenciju je zaključila živa rasprava sudionika raznih struka što ne čudi s obzirom na to da je riječ o vrsti nasilja, koju još uvijek odlikuju obiteljska zavjera šutnje i prešutna neadekvatna tolerancija okoline, a naponi borbe protiv njega su, bez obzira što pomalo izlazi iz zona obiteljskih tajni, i dalje nedostatni i institucionalno neujednačeni. Uz pregršt objašnjenih procedura iz raznih područja djelovanja, nije zgorega izdvojiti činjenicu da u Bavarskoj djecu u postupcima, uz snimanje i praćenje roditelja/skrbnika i obrane, ispituje sudac te se snimka koristi u glavnoj raspravi, tako da dijete više ne treba svjedočiti, što čini veliku stvar u odnosu na sekundarnu viktimizaciju, pogotovo ako je dijete i samo bilo žrtva nasilja. U slučaju da žrtva ne poštuje ili ne dojavljuje kršenje mjera propisanih rješenjem, obiteljski sud ima mogućnost ukinuti mjeru i pokrenuti postupak protiv žrtve, za što ona snosi troškove. Žrtva snosi i troškove ponovne intervencije policije u slučaju njihovog dolaska u vremenu kada traju mjere zabrane iz rješenja, koje se ne poštuje. No, s obzirom na delikatnosti situacija, u pravilu se takve stvari u praksi ne provode, ali policijski službenici zadržavaju pravo odluke hoće li ponovno propisati mjere zabrane.

U tom kontekstu Rochel je podsjetila da niti kod njemačke policije, bez obzira na propisane mjere postupanja, ne postoji jedinstveni obrazac djelovanja, šablonizirano postupanje, već se donose individualne procjene i odluke, uvijek u zavisnosti od okolnosti pojedine, konkretne situacije.

Sličnosti i razlike u praksi i podlozi postupanja napomenute su i preko činjenice da bi kod težih oblika nasilja u obitelji u Hrvatskoj nasilnik odmah bio uhićen i doveden pred prekršajnog suca, no kako s druge strane i kod nas postoji mjera opreza od osam dana, te da u novijim zakonskim rješenjima postoji mogućnost da nasilnik bude nakratko izdvojen iz

obitelji, ali samo u slučaju kada je suvlasnik nekretnine, no ne i kada je vlasnik.

Osigurati resurse za provedbu

Naposljetku, kako su istaknuli Modly i Gabelica Šupljika, u nas postoji sadržajna zastara i hiperinflacija zakona koja ugrožava primjenu i interpretaciju te pridonosi pravnoj nesigurnosti. Također, mogućnosti koje zakoni nude često ne budu vidljive niti iskorištene u samoj primjeni, a zamjenica pravobraniteljice za djecu naglasila je i kako institucije nisu dovoljno povezane, kako postoji podjela i raspodjela odgovornosti, što zapravo znači stvaranje alibija za nedjelovanje. Vrlo često kazneni postupak ne prate mjere obiteljsko-pravne zaštite te nerijetko sudska praksa nije ujednačena.

Zaključno, valja istaknuti da je kod nas naglasak na policiji i sudovima, a u Bavarskoj na pravodobnom uvođenju građansko-pravne zaštite, uz kazneni progon u slučaju nepridržavanja. Navedeno se postiže pružanjem savjetodavne pomoći, dosljednim kazneno-pravnim progonom nasilja i aktivnim sudjelovanjem žrtve u procesu, kroz ishođenje rješenja o mjerama zabrane pred sudom.

Bilo bi svrsishodno kada bi se naši napori usmjerili na izmjenu društveno-kulturnog nasljeđa rušenjem stereotipa i predrasuda, te na razvijanje sustava za zaštitu i pomoć međuresornom suradnjom, odnosno sustavnim angažmanom svih uključenih institucija. Ipak, naš ključni problem, kao i u inim društvenim područjima uostalom, jest da se donose odluke i propisuju mjere za koje u praksi nije pripremljeno tlo niti su osigurani potrebni resursi za provedbu.

Priredila: Ana Odak, viši stručni savjetnik – novinar
Služba za odnose s javnošću pri Kabinetu ministra
Engl.: Domestic violence